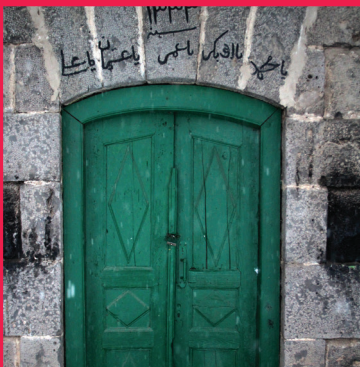

აზერბაიჯანელი უმცირესობის კულტურული მარშრუტი საქართველოში

GÜRCÜSTANDA AZƏRBAYCANLI AZLIQLARIN MƏDƏNİ MARŞRUTU

CULTURAL ROUTE OF THE AZERBAIJANI MINORITY IN GEORGIA

ავტორი: თათია ღვინერია

შესავალი თავების ავტორი: ალექსანდრა ველოი-მატეუ

Müəllif: Tatia Ğvineriya

Giriş fəsilləri müəllifi: Aleksandra Veloy-Mateu

Author: Tatia Gvineria

Author of introduction texts: Alexandra Veloy-Mateu

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

ევროპის საბჭო

ეს სამუშაო შეესაბამება სასწავლო მასალას რომელიც თანხვედრაშია რეგიონული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქარტიის 8 (1)გ და 7(3) მუხლებთან.

Bu iş bölgəyə azlıqlar dili üzrə avropa xartiyasının 8 (1) q və 7(3) maddələrinə müvafiq olan tədris materialına uyğundur.

This work corresponds to a teaching material in conformity with Articles 8 (1)g and 7 (3) of the European Charter for Regional or Minority Languages.

© ევროპის საბჭო/Avropa Şırası/Council of Europe 2017

პუბლიკაციაში წარმოდგენილი მოსაზრებები ეკუთვნის ნაშრომის ავტორებს და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ევროპის საბჭოს და ევროკავშირის ოფიციალურ პოლიტიკას.

Nəşrdə təqdim olunan düşüncələr məqalələrin müəlliflərinə aiddir və Avropa Şırası və Avropa İttifaqının rəsmi siyasəti ilə üst-üstə düşməyə bilər.

The opinions expressed in this work are the responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe and the European Union.

სარჩევნი | BƏLƏDÇİ

აზერბაიჯანული უმცირესობის ისტორია და კულტურა საქართველოში	5
Gürcüstanda azərbaycanlı azlıqların tarixi və mədəniyyəti	10
History and culture of the Azerbaijani minority in Georgia.....	14

თბილისი | TBİLİSİ | TBILISI .....

20

ქვემო ქართლის რეგიონი | AŞAĞI KARTLI BÖLGƏSİ

| KVEMO KARTLI REGION.....

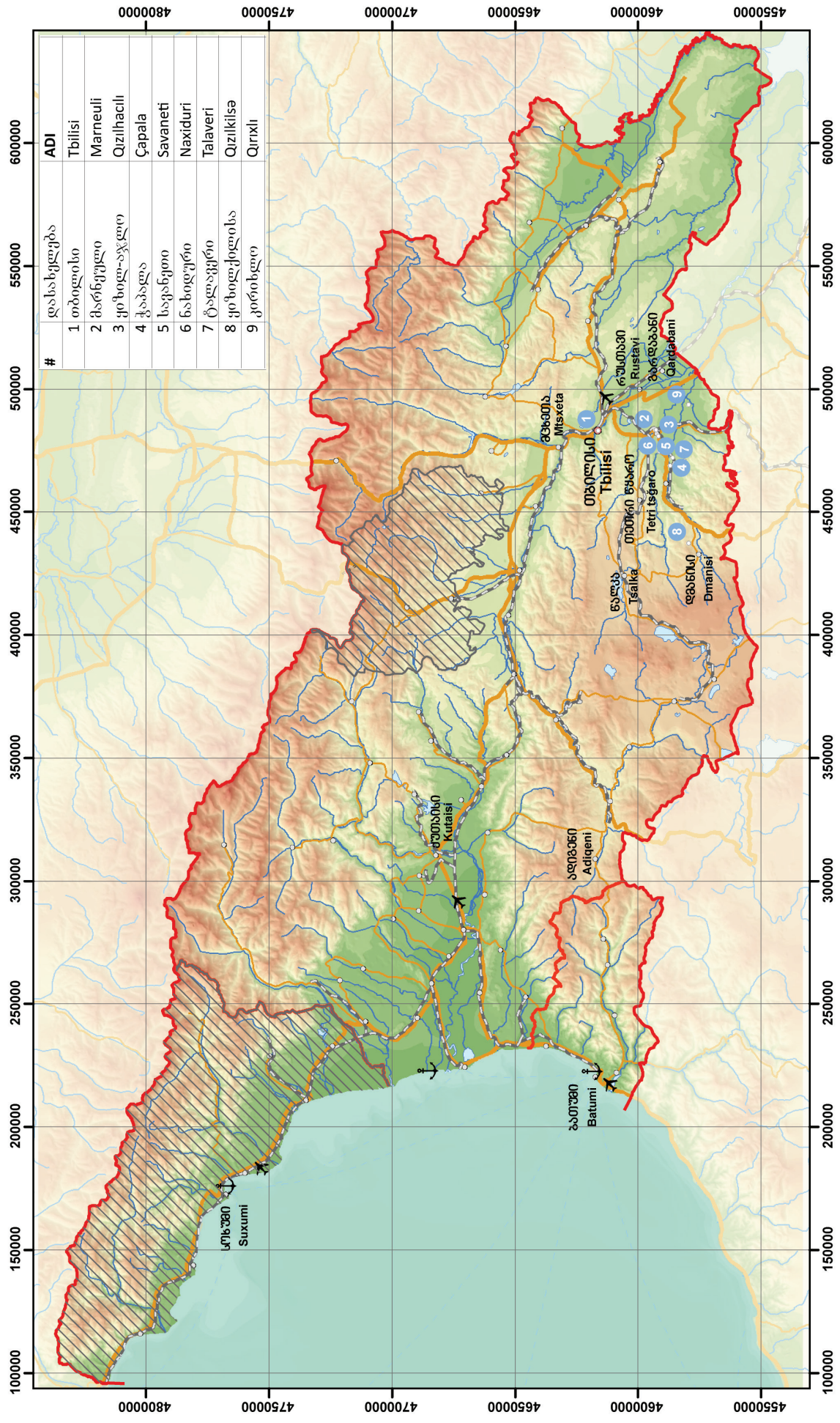
22

მარნეულის მუნიციპალიტეტი Marneuli Bələdiyyəsi Marneuli district	22
--	----

ბოლნისის მუნიციპალიტეტი Bolnisi Bələdiyyəsi Bolnisi district	27
---	----

დმანისის მუნიციპალიტეტი Dmanisi bələdiyyəsi Dmanisi district	34
---	----

აზერბაიჯანული უმცირესობის ისტორია და კულტურა საქართველოში

აზერბაიჯანელები კავკასიაში საუკუნეთა განმავლობაში იყვნენ წარმოდგენილები და სხვადასხვა იმპერიების, სამეფოებისა თუ ტომების მხრიდან განიცდიდნენ ზეგავლენას.

მეთერთმეტე საუკუნეში, საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში დასახლდნენ სელჩუკები (თურქული ტომი) და დააარსეს საკუთარი სასულთნო, რომელსაც საქართველო გადასახადს (ხარკს) უხდიდა. აღნიშნული პერიოდი ცნობილია, როგორც „დიდი თურქობა“ და გაგრძელდა მანამ ვიდრე დავით აღმაშენებელმა ბოლო არ მოუღო. XIII-XIV საუკუნეებში თურქ-მონღოლთა შემოსევები საქართველოს თავს დაატყდა, რომლებიც დამანგრეველი აღმოჩნდა განსაკუთრებით კი თემურლენგის მმართველობის დროს, როგორც პოლიტიკური კულტურული თვალსაზრისით.

მეთექვსმეტე საუკუნეში, ოსმალებმა და სპარსელებმა საქართველო ორად გაყვეს. აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში, უფრო მეტი თურქული ტომი გამოჩნდა საქართველოს ტერიტორიაზე, ზოგიერთი მათგანი ოსმალთა და სპარსელთა მმართველებს შორის გახანგრძლივებული ბრძოლების შედეგად, სხვადასხვა ტერიტორიაზე გადაადგილდებოდა.

აზერბაიჯანელთა ამჟამინდელ მიწებს როდესაც რუსეთის იმპერია დაეპატრონა, თურქი მოსახლეობას, ზოგადად, „თათარი“ ეწოდა. საბჭოთა მმართველობის დროს, მოსახლეობის საერთო

აღწერისას, აქამდე „თათრებად“ წოდებულებს „თურქები“ დაერქვათ. 1920-იანი წლების ბოლოს დამკვიდრდა ახალი კლასიფიკაცია: აზერბაიჯანელები. 1930-იანების მიწურულს მათმა რიცხვმა, თურქი მესხების ჩათვლით, 200 000-ს მიაღწია. გამომდინარე იქიდან, რომ აზერბაიჯანელები ძირითადად სოფლად მცხოვრებ მოსახლეობას წარმოადგენდნენ და სოფლის მეურნეობით იყვნენ დაკავებული, გარდა ადგილობრივი თვითმართველობისა, ისინი სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ მოვლენებში არ ერთვებოდნენ.

აზერბაიჯანელები საუბრობენ აზერბაიჯანულად, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული თურქულ ენასთან.

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში კომპაქტურად დასახლებულ აზერბაიჯანელებს ქართული ენის სწავლის საჭიროება არ ჰქონდათ, რადგან, საბჭოთა მმართველობის დროს რუსული ასრულებდა „ლინგვა ფრანკა“¹ როლს. საქართველოში გავრცელებული იყო, და დღესაც საკმაო რაოდენობითაა წარმოდგენილი, ეთნიკურ უმცირესობათა სკოლები, სადაც რუსულთან ერთად, აზერბაიჯანული ენაც ისწავლებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულმა განაპირობა აზერბაიჯანული ენის შენარჩუნება საქართველოში, ეს იმავდროულად აბრკოლებდა აზერბაიჯანული უმცირესობის ქართულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინტეგრირებას.

საქართველოში აზერბაიჯანულ კულტურას ბევრი მნიშვნელოვანი მოღვაწე ჰყავს. მაგალითად, მირზა ფათალი ახუნდოვი (ახუნდბადე), რომელიც აზერბაიჯანული დრამატურგიის ფუძემდებლად მიიჩნევა და გამოჩენილი მუსლიმანი ინტელექტუალი იყო. ამასთან, მან მოახერხა დაერწმუნებინა რუსეთის ადმინისტრაცია მუსლიმანი მოსახლეობის განათლების აუცილებლობაში და ქალაქ გორში ამიერკავკასიის მასწავლებელთა სემინარიაში თათრული დეპარტამენტი დააარსა. აღნიშნულ სემინარიაში სხვა მრავალი გამოჩენილი აზერბაიჯანელი სწავლობდა, მათ შორის,

¹ „ლინგვა ფრანკა“ ეწოდება ენას, რომელიც გარკვეულ რეგიონში სხვადასხვა ენოსებს შორის კომუნიკაციისთვის გამოიყენება.

ნარიმან კერბალაი ნაჭაფ ოღლი ნარიმანოვი, 1920-იანი წლების რევოლუციონერი ლიდერი, მწერალი და ჟურნალისტი, ჯალილ გუსეინკული ოღლი მამედკულიზადე, რომელიც წერილობითი აზერბაიჯანულის ერთიანი სტანდარტის დამკვიდრებისთვის იბრძოდა. ამასთან, იგი გახლდათ აზერბაიჯანული სატირული ჟურნალის დამაარსებელი თბილისში, 1906 წელს. აყვავებულ კულტურაზე მეტყველებს მუზეუმების, თეატრებისა და კულტურული ცენტრების რაოდენობა, რომლებიც თბილისში მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულსა და საბჭოთა პერიოდის განმავლობაში დაარსდა. ზოგიერთი მათგანი დღესაც ფუნქციონირებს.

საქართველოში მცხოვრები აზერბაიჯანული მოსახლეობა ძირითადად მუსლიმანია. თუმცა, ისინი იყოფიან შიიტ და სუნიტ აზერბაიჯანელებად. მაგალითად, კახეთში მცხოვრები აზერბაიჯანელები ძირითადად სუნიტი მუსლიმანები არიან, რადგან მათზე კავკასიელ მუსლიმანთა ჯგუფებმა მეტად მოახდინეს ზეგავლენა, გარდა ლაგოდეხისა, სადაც შიიტ-სუნიტი აზერბაიჯანელები არიან წარმოდგენილნი. მსგავსი მდგომარეობაა ქვემო ქართლშიც, სადაც ისინი ხშირად მეჩეთსაც კი იყოფენ, რაც მათ მეტ-ნაკლებად მშვიდობიან თანაცხოვრებაზე მიანიშნებს. საქართველოში ფუნქციონირებს სამი მედრესე (ანუ რელიგიური სკოლა), ერთი თბილისში (შიიტი მუსლიმანი გოგონებისთვის) და ორი ქვემო ქართლში (ერთი შიიტი და მეორე სუნიტი მუსლიმანებისთვის).

აზერბაიჯანულ საზოგადოებაში ტრადიციებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. აზერბაიჯანელები აღნიშნავენ ისეთ ტრადიციულ ისლამურ დღესასწაულებს, როგორებიცაა რამადანი და ყურბან ბაირამი, რაც აბრაამის მიერ ღვთისთვის თავისი შვილის შეწირვის რიტუალის აღსანიშნავად იმართება და ძროხის ან ცხვრის მსხვერპლად შეწირვას გულისხმობს. ისინი ასევე აღნიშნავენ არარელიგიურ დღესასწაულებსაც, როგორცაა ნოვრუზ ბაირამი, ზამთრის დამთავრების თავდაპირველად ირანული ტრადიცია. რადგან შიიტი და სუნიტი მუსლიმანები წლების განმავლობაში თანაცხოვრობდნენ საქართველოში, მათი ზოგიერთი ტრადიცია

შერეული ხასიათისაა. ბოლო წლებში, საქართველოში მცხოვრებ აზერბაიჯანელებში, გარკვეულწილად, სუფიური საძმოები აღორძინდა, თუმცა აღნიშნული არაა ფართოდ გავრცელებული.

მიუხედავად იმისა, რომ ენასთან დაკავშირებული ფაქტორები ხელს უშლის აზერბაიჯანული საზოგადოების ქართულ საზოგადოებაში ინტეგრაციას, სამოქალაქო საზოგადოების რამდენიმე ორგანიზაცია მაინც დაარსდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ორგანიზაციები ნაკლებგანვითარებულნი არიან, ისინი ძირითადად აზერბაიჯანელ ახალგაზრდებში ქართული ენის პოპულარიზაციაზე, სამოქალაქო ინტეგრაციაზე, უმცირესობათა უფლებების დაცვასა და მათ პოლიტიკაში ჩართვაზე მუშაობენ, ხოლო სხვები ადამიანის უფლებებსა და გენდერულ თანასწორობას უწყობენ ხელს.

ამჟამად აზერბაიჯანელები საქართველოში ყველაზე მრავალრიცხოვან უმცირესობას წარმოადგენენ და საქართველოს მოსახლეობის 6% შეადგენენ. თუმცა ისინი ძირითადად სოფლის მოსახლეობას წარმოადგენენ და კომპაქტურად არიან დასახლებულნი ქვემო ქართლში, ასევე კახეთსა და სხვა რეგიონებში. ასევე, დიდი აზერბაიჯანული თემია წარმოდგენილი თბილისში. ქვემო ქართლში აზერბაიჯანული თემი თავს სოფლის მეურნეობით – მებაღეობითა და მეცხოველეობით ირჩენს. კახეთში კი ძირითადად დამოკიდებულნი არიან მესაქონლეობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური პრობლემები ნამდვილად შემაშფოთებელია, ქართული ენის არცოდნა კვლავ წარმოადგენს აზერბაიჯანული მოსახლეობის ქართულ საზოგადოებაში ინტეგრაციის მთავარ დამაბრკოლებელ მიზეზს, და აღსანიშნავია, რომ მდგომარეობას კიდევ უფრო აძნელებს ის ფაქტორი, რომ ისინი

კომპაქტურად არიან დასახლებულნი ქვემო ქართლში, სადაც აზერბაიჯანული და რუსული ენები ყოველდღიური კომუნიკაციის შესაძლებლობაა. თუმცა, ბოლო წლების განმავლობაში, ხელი-სუფლების ძალისხმევითა და სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მუშაობის შედეგად ვითარება გაუმჯობესდა.

საქართველოსთან მჭიდროდ დაკავშირებული გამოჩენილი აზერბაიჯანელი მოღვაწეები:

- ფაზილ ხან შეიდა (1784-1852) – პოეტი, მასწავლებელი და დიპლომატი;
- მირზა შაფი ვაზეჰი (1794-1852) – კლასიკოსი პოეტი, წერდა აზერბაიჯანულ და სპარსულ ენებზე, 1844 წელს თბილისში ლიტერატურულ-ფილოსოფიური წრე დააარსა;
- მირზა-ფათალი ახუნდოვი (1812-1878) – მწერალი, დრამატურგი, ფილოსოფოსი და აზერბაიჯანული დრამატურგიის ფუძემდებელი;
- აბასგულუ აღა ბაკიხანოვი (1794-1847) – მწერალი, ისტორიკოსი, ჟურნალისტი, ლინგვისტი და ფილოსოფოსი.

GÜRCÜSTANDA AZƏRBAYCANLI AZLIQLARIN TARİXİ VƏ MƏDƏNİYYƏTİ

Azərbaycanlılar Qafqazda əsrlər ərzində təmsil olunur və müxtəlif imperiyalar, krallıqlar və qəbilələr tərəfindən təsirə məruz qalırdılar.

On birinci əsrdə, Gürcüstanın cənub-qərb hissəsində Səlcuqlular məskunlaşdılar (Türk qəbiləsi) və öz sultanlıqlarını yaratdılar. Gürcüstan onlara vergi (xərac) ödəyirdi. Qeyd olunan dövr “Böyük türklük” adı ilə tanınır və Davit Ağmaşenebeli ona son qoyana qədər davam edirdi. Gürcüstan Türk-Monqol hücumlarına XIII və XIV əsrlərdə məruz qaldı. Bu hücumlar Gürcüstan üçün xüsusi ilə Teymur-ləngin dövründə dağıdıcı oldu, o cümlədən mədəniyyət sahəsində də. On altıncı əsrdə Osmanlılar və İranlılar Gürcüstanı iki yerə böldülər. Qeyd olunan dövrdə Gürcüstan ərazisində daha çox türk tayfası görünməyə başladı. Onlardan bəziləri Osmanlı-İran savaşları nəticəsində müxtəlif ərazidə hərəkət edirdi.

Azərbaycanlıların hazırki ərazilərinə Rusiya İmperiyası yiyələnəndə, bütün Türk əhalisi “Tatar” adı altında birləşdirildi. Sovet hakimiyyəti dövründə əhalinin ümumi qeydiyyatında indiyə kimi “Tatar” adlanan əhali “Türk” hesab olundu. 1920-ci illərin sonunda yeni təsnifat yaradıldı: Azərbaycanlılar. 1930-cu illərin sonunda onların sayı, Türk Mesxiləri hesaba almaqla, 200,000-nə çatdı. Azərbaycanlılar əsasən kəntdə yaşadıkları və kənd-təsərrüfatı ilə məşğul olduqları üçün, yerli səviyyə istisna olmaqla, Gürcüstanda siyasətə qoşulmurdular.

Azərbaycanlılar azərbaycan dilində danışırlar. Bu dilin türk dili ilə sıx bağları vardır.

Gürcüstanın müxtəlif bölgələrində kompakt şəkildə yaşayan azərbaycanlıların gürcü dilini öyrənməyə ehtiyacları yox idi, çünki sovet hakimiyyəti dövründə Gürcüstanda “Linqva franka” rolunu rus dili oynayırdı. Gürcüstanda əvvəllərdə olduğu kimi bu gündə etnik azlıqlar məktəblərində rus dili ilə yanaşı azərbaycan dili də tədris olunur. Bunun Gürcüstanda azərbaycan dilinin qorunmasına xidmət göstərməsinə Baxmayaraq, eyni zamanda azərbaycanlı azlığın gürcü ictimai həyatına inteqrasiya olunmasına xələl də gətirmişdir.

Gürcüstan azərbaycanlıları mədəniyyətinin çoxlu əhəmiyyətli xadimi var. Məsələn azərbaycan dramaturgiyasının banisi və görkəmli müsəlman intellektualı Mirzə Fətəli Axundov (Axundzadə).

O, Rusiya administrasiyasını əhalinin təhsilinin əhəmiyyətinə inandıraraq Qori şəhərində Zaqafqaziya müəllimlər seminariyasında tatar departamentinin açılmasına nail oldu. Qeyd olunan seminariyada başqa görkəmli azərbaycanlılar da təhsil alırdılar, o cümlədən Nəriman Kərbəlayi Nəcəf oğlu Nərimanov, 1920-ci illərin inqilabçı lideri, yazıçı və jurnalist Mirzə Cəlil Hüseynqulu oğlu Məmmədquluzadə. O azərbaycan dilinin ümumi standartlarını tətbiqi üçün döyüşürdü. Bununla o 1906-cı ildə Tbilisidə azərbaycan satirik jurnalının təsisçisidir. Tbilisidə ondoqquzuncu əsrin sonu və sovet dövründə açılan muzeylərin, teatrların və mədəniyyət mərkəzlərinin mövcudluğu çiçəklənmiş mədəniyyətdən xəbər verir. Onlardan bəziləri bu gün də fəaliyyət göstərir.

Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar əsasən müsəlmandırlar. Onlar Şiə və Sünni azərbaycanlılara bölünürlər. Məsələn Kaxetidə yaşayan azərbaycanlılar, Laqodexi istisna olmaqla, əsasən sünni müsəlmandırlar, çünki onların üzərində qafqaz müsəlmanları qrupları təsir buraxmışlar. Laqodexidə şiə və sünni azərbaycanlılar bərabər yaşayırlar. Aşağı kartlidə də eyni vəziyyətdir. Onlar bir çox hallarda bir məscidi də paylaşırırlar. Gürcüstanda üç mədrəsə fəaliyyət göstərir, bunlardan biri Tbilisidə (şiə müsəlman qızları üçün) və ikisi aşağı kartlidə (biri şiə və ikincisi sünni müsəlmanları üçün).

Azərbaycan ictimaiyyətində ənənəyə böyük əhəmiyyət verilir. Azərbaycanlılar Ramazan və Qurban Bayramları kimi ənənəvi islam bayramlarını qeyd edirlər. Qurban bayramı həzrəti İbrahimin oğlunu Allaha qurban kəsmək istədiyi ritualı qeyd etmək üçün keçirilir və inək ya qoyun kəsməyi nəzərdə tutur. Onlar həmçinin qeyri-dini bayramları da qeyd edirlər, məsələn Novruz bayramı, bu əvvəllər qışın bitməsinə həsr olunan İran ənənəsi idi. Şiə və Sünnilər Gürcüstanda əsrlərdən bəri bərabərcə yaşadıkları üçün onların bəzi ənənələri ortaqdır. Son illərdə Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar arasında Sufi qardaşlıqlar müəyyən şəkildə dirçəlmişlər, lakin bu geniş yayılmamışdır.

Dillə bağlı amillər azərbaycanlıların gürcü ictimaiyyətinə inteqrasiyasına mane olmasın baxmayaraq, bu sahədə bir neçə təşkilat mövcuddur. Ancaq bu təşkilatlar lazımınca inkişaf etməmişlər və əsasən azərbaycanlı gənclərdə gürcü dilini yaymaqla, vətəndaş inteqrasiyası, azlıqlar hüquqlarının qorunması və onların siyasətə qoşulmaları məsələləri sahəsində çalışırlar. Bəziləri isə insan hüquqları və gender bərabərliyinə dəstək olurlar.

Hal-hazırda azərbaycanlılar Gürcüstanda ən çox təmsil olunan azlıqdırlar və Gürcüstan əhalisinin 6%-ni təşkil edirlər. Lakin onlar əsasən kənd sakinidirlər və aşağı kartli, Kaxeti və başqa bölgələrdə yaşayırlar. Həmçinin Tbilisidə böyük azərbaycanlı icması var. Aşağı kartlidə azərbaycan icması özünü kənd təsərrüfatı, bağçılıq və maldarlıqla dolandırır. Kaxetidə onlar əsasən maldarlıqla keçinirlər.

İqtisadi problemlərin dəhşətli olmasına baxmayaraq, gürcü dilini bilməmək Gürcüstan azərbaycanlı əhalisi üçün yenə də gürcü ictimaiyyətinə inteqrasiyada mane olur. Bu halı onların aşağı kartlidə kompakt yaşamaları daha da ağırlaşdırır. Orda gündəlik danışdığı dillər azərbaycan və rus dilləridir. Lakin son illərdə hakimiyyətin səyi və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının işləmələri sayəsində vəziyyət yaxşılaşmışdır.

Gürcüstanla sıx əlaqələri olan və Gürcüstanda yaşayan görkəmli azərbaycanlı xadimlər:

- Fazil Xan Şeyda (1784-1852) – Şair, müəllim və diplomat;
- Mirzə Şəfi Vazeh (1794-1852) – klassik şair, azərbaycan və fars dillərində yazırdı, 1844-cü ildə Tbilisidə ədəbi-fəlsəfi dairə yaratdı;
- Mirzə Fətəli Axundov (1812-1878) – Yazıçı, Dramaturq, Filosof və azərbaycan dramaturgiyasının banisi;
- Abbasqulu ağa Bakıxanov (1794-1847) – yazıçı, tarixçi, journalist, dilçi və filosof.

HISTORY AND CULTURE OF THE AZERBAIJANI MINORITY IN GEORGIA

The Azerbaijanis have been in the Caucasus for centuries, being influenced by different empires, kingdoms and tribes.

In the eleventh century, the Seljuks (a Turkic tribe) settled in the South West of Georgia, establishing their own Sultanate, to which Georgia started to pay taxes. This period is known as Didi Turkoba (the Great Turkish Troubles) and lasted until David IV 'The Builder' put an end to it. The Turco-Mongol invasions reached Georgia in the thirteenth and fourteenth centuries, devastating Georgia on several occasions, especially under the rule of Tamerlane, also in the cultural sphere. In the sixteenth century, Georgia was divided into two by the Ottomans and the Persians. During these times, more Turkic tribes appeared in Georgian territory, while some of these moved to and fro between the various territories as a result of different battles fought between Persian or Ottoman rulers.

When current Azerbaijani lands fell under the rule of the Russian Empire, all Turkic populations began to be grouped under the 'Tatar' label. Under Soviet rule, formerly denominated 'Tatars' became 'Turks' for population census' purposes. At the end of the 1920s, a new classification appeared: Azerbaijanis. There were almost 200,000 by the end of the 1930s, including Meskhetian Turks. Since they were mostly a rural population, engaged in the field of agriculture, Azerbaijanis in Georgia were not generally politically engaged, other than at a local level.

Azerbaijanis speak the Azerbaijani language, which is closely related to Turkish.

In Georgia, Azerbaijanis living compactly in different regions did not have the need to learn Georgian, since Russian became the lingua franca under Soviet rule. Minority-language schools were common and continue to be present in today's Georgia, where Azerbaijani was studied alongside Russian. Although this has allowed for the Azerbaijani language to be maintained in Georgia, it has also meant that the Azerbaijani minority has been poorly integrated into Georgia's public life.

There are many important cultural figures in the Azerbaijani culture of Georgia. For example Mirza Fatali Akhundov (Akhundzadeh), who is considered to be the founder of the Azerbaijani dramaturgy, and was also a leading Muslim intellectual. He also managed to convince the Russian administration of the importance of educating the Muslim population, and set up the Tatar Department of the Transcaucasian Teachers Seminary in the city of Gori. In this seminary, many other prominent Azerbaijanis were trained, such as Nariman Kerbalai Najaf Oglu Narimanov, a revolutionary leader in the 1920s, and writer and journalist, Jalil Huseyngulu Oglu Mamedkulizade, who campaigned for a unified written standard Azerbaijani. He was also the founder of an Azerbaijani-written satirical magazine founded in Tbilisi in 1906. The flourishing cultural can also be seen by the number of museums, theatres and cultural centres that were established in Tbilisi from the end of the nineteenth century and throughout Soviet times. Some of them are still functioning to this day.

In Georgia, Azerbaijanis are prevalently Muslims. However, there is a split between Sunni Azerbaijanis and Shia Azerbaijanis. The Azerbaijanis in Kakheti, for example, tend to be Sunni Muslims, because they are more influenced by other Caucasian Muslim groups, except in Lagodekhi, where there is a mixture of Sunni-Shia. This is also the case in Kvemo-Kartli, where often they even share mosques, thus showing a more or less peaceful coexistence. There are three madrasah (or religious schools) in Georgia, one in Tbilisi (for Shia Muslim girls) and two in Kvemo Kartli (one for Shia Muslims, and the other for Sunni Muslims).

Traditions are considered very important within the Azerbaijani community. Azerbaijanis celebrate traditional Islamic festivities, such as Ramadan and the Kurban Bairam, a ritual to commemorate the Patriarch Ibrahim's

offering of his son to God, which involves the sacrifice of a cow or a sheep. However, they also celebrate other non-religious festivities such as the Novruz Bairam, an originally Iranian tradition celebrating the end of winter. Since both Shia and Sunni Muslims have coexisted in Georgia for years, some of their traditions are mixed. In recent years, Sufi brotherhoods have experienced some revival among Azerbaijanis in Georgia, although this is not widely spread.

Despite the language factors hampering the integration of the Azerbaijani community into Georgian society, there are a few civil society organisations. Although slightly underdeveloped, they work mostly on the promotion of the Georgian language among the Azerbaijani youth, protection of minority rights, civic integration and political participation, and some others promote human rights and gender equality.

At present, Azerbaijanis are the largest minority in Georgia, making up 6% of the total population. Although they are mostly rural and live compactly in the regions of Kvemo Kartli, they are also settled in Kakheti and other regions, and there is also a large Azerbaijani community living in Tbilisi. The Azerbaijani community in Kvemo Kartli lives off agriculture, horticulture and cattle breeding. In Kakheti, they depend mostly on livestock breeding.

Although economic problems are certainly worrying, a lack of knowledge of the Georgian language is still considered to be the main cause of the lack of civic integration by the Azerbaijani minority in Georgia, further aggravated by the fact that they mostly live compactly in Kvemo Kartli, where Azerbaijani and Russian are the daily languages of communication. However, the situation has been improving in recent years due to the efforts made by the Georgian authorities and the work of civil society organisations.

Distinguished Azerbaijanis in Georgia:

- Fazil Khan Sheyda (1784-1852), poet, teacher and diplomat;
- Mirza Shafi Vazeh (1794-1852), classical bilingual poet in Azerbaijani and Persian. In 1844, he established the Divan-i Hikmet literary society in Tbilisi;
- Mirza Fatali Akhundov (1812-1878), writer, playwright, philosopher and founder of the Azerbaijani dramaturgy;
- Abbasgulu Bakikhanov (1794-1847), writer, historian, journalist, linguist and philosopher.

4619000

484000

4618000

483000

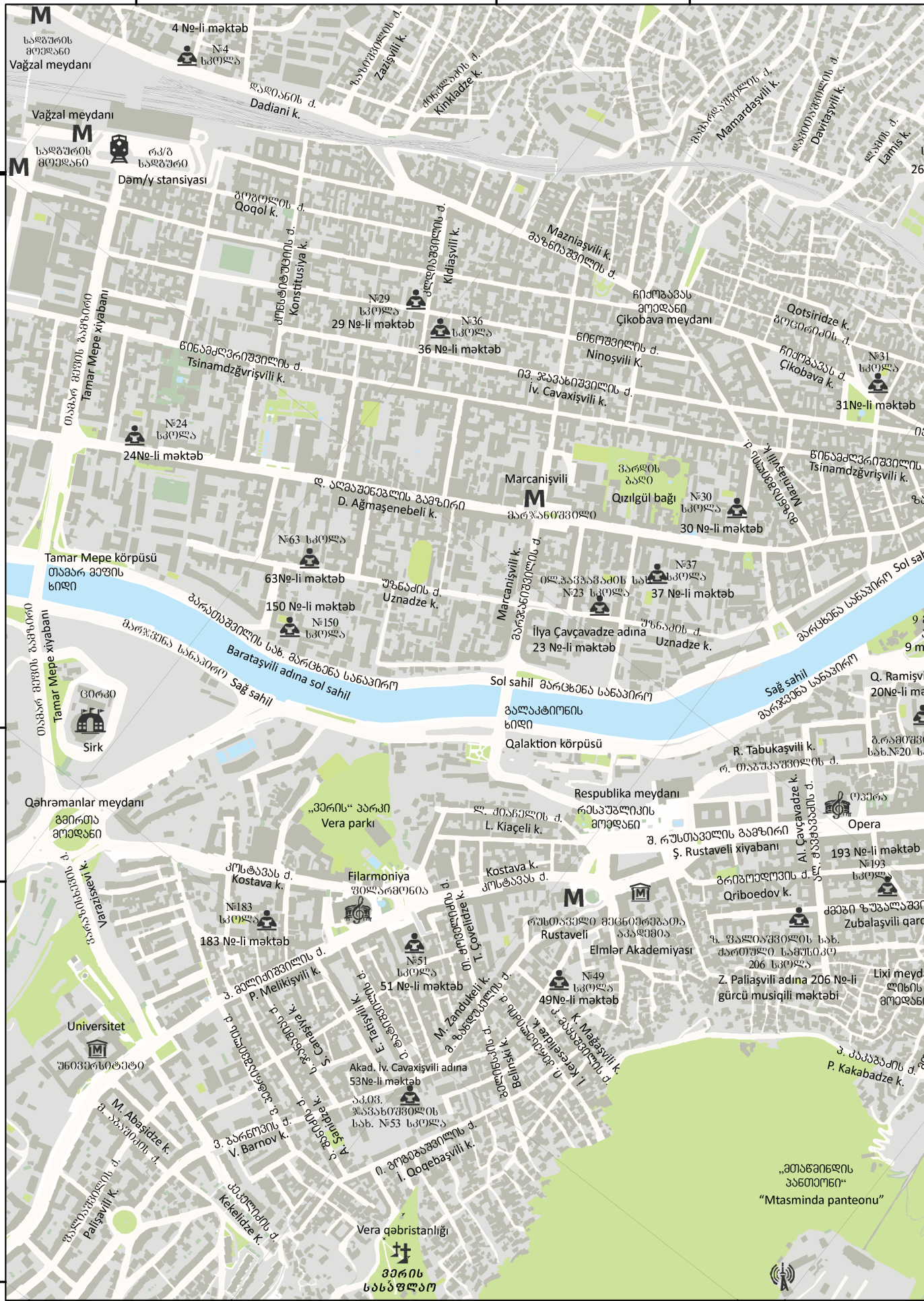
482000

4618000

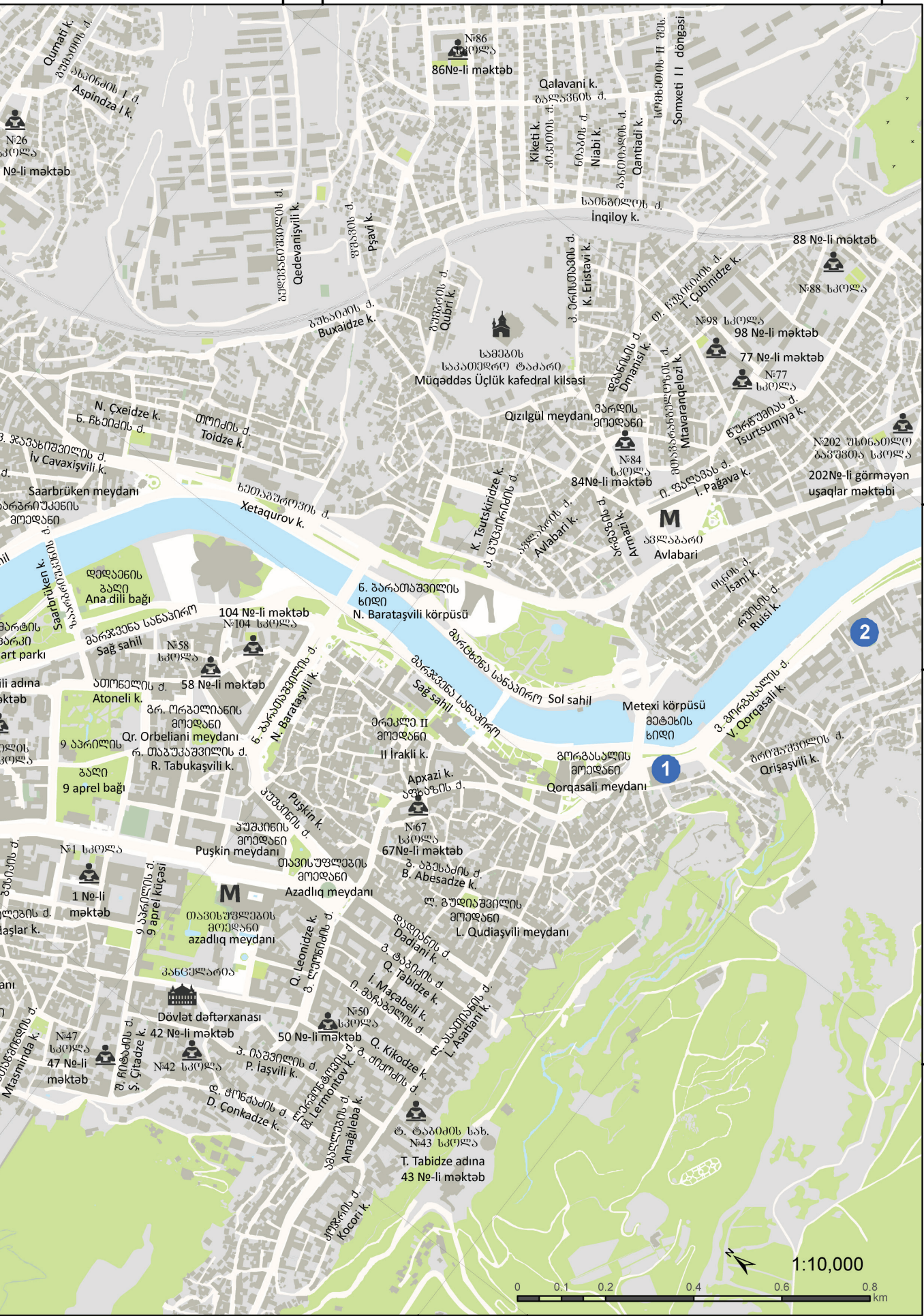
481000

4617000

482000 4616000

თბილისი | TBİLİSİ | TBILISI

- 1 ვახტანგ გორგასლის ქუჩა #1, ჰეიდარ ალიევის სახელობის აზერბაიჯანული სახელმწიფო დრამატული თეატრი. თეატრი თბილისში მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან ფუნქციონირებს და სპექტაკლებს აზერბაიჯანულ ენაზე წარმოადგენს. | Vaxtanq Qorqasali küçəsi #1, Heydər Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı. Teatr Tbilisidə 20-ci əsrin əvvəlindən fəaliyyət göstərir və tamaşaları azərbaycan dilində təqdim edir. | 1 Vakhtang Gorgasali St., Heydar Aliiev State Azerbaijani Drama Theatre. The theatre, performing in the Azerbaijani language, has been operating in Tbilisi since the early 20th century.

- 2 ვახტანგ გორგასლის ქ. #17, მირზა-ფათალი ახუნდოვის სახელობის აზერბაიჯანული კულტურის მუზეუმი. მუზეუმში დაცულია აზერბაიჯანელი საზოგადო მოღვაწეებისა და მწერლების – მირზა ფათალი ახუნდოვის, ნარიმან ნარიმანოვის და მამედ ყული ზადეს მემორიალური ნივთები, აგრეთვე საქართველო-აზერბაიჯანის კულტურულ ურთიერთობათა ამსახველი ფოტომასალა, წიგნები, დოკუმენტები, სამეცნიერო და მხატვრული ლიტერატურის გამოცემები აზერბაიჯანულ ენაზე და სხვა. | Vaxtanq Qorqasali küçəsi 17, Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Mədəniyyət Muzeyi. Muzeydə

Azərbaycanlı ictimai xadimləri və yazıçıları Mirzə Fətəli Axundov, Nəriman Nərimanov və Cəlil Məmmədquluzadənin memorial əşyaları, həmçinin Gürcüstan-Azərbaycan münasibətlərini əks etdirən fotomaterial, azərbaycan dilində kitablar, sənədlər, elmi və bədii ədəbiyyat nəşrləri və s. yerləşmişdir. | **17 Vakhtang Gorgasali St., Tbilisi, Mirza-Fatali Akhundov Museum of Azerbaijani Culture.** The museum is home to memorabilia of three Azerbaijani public figures and writers – Mirza Fatali Akhundov, Nariman Narimanov and Mamed Kuli Zade. It also displays photographic material, reflecting cultural links between Georgia and Azerbaijan, and books, documents and publications of scientific and artistic literature in the Azerbaijani language etc.

მარნეულის მუნიციპალიტეტი MARNEULİ BƏLƏDİYYƏSİ MARNEULI DISTRICT

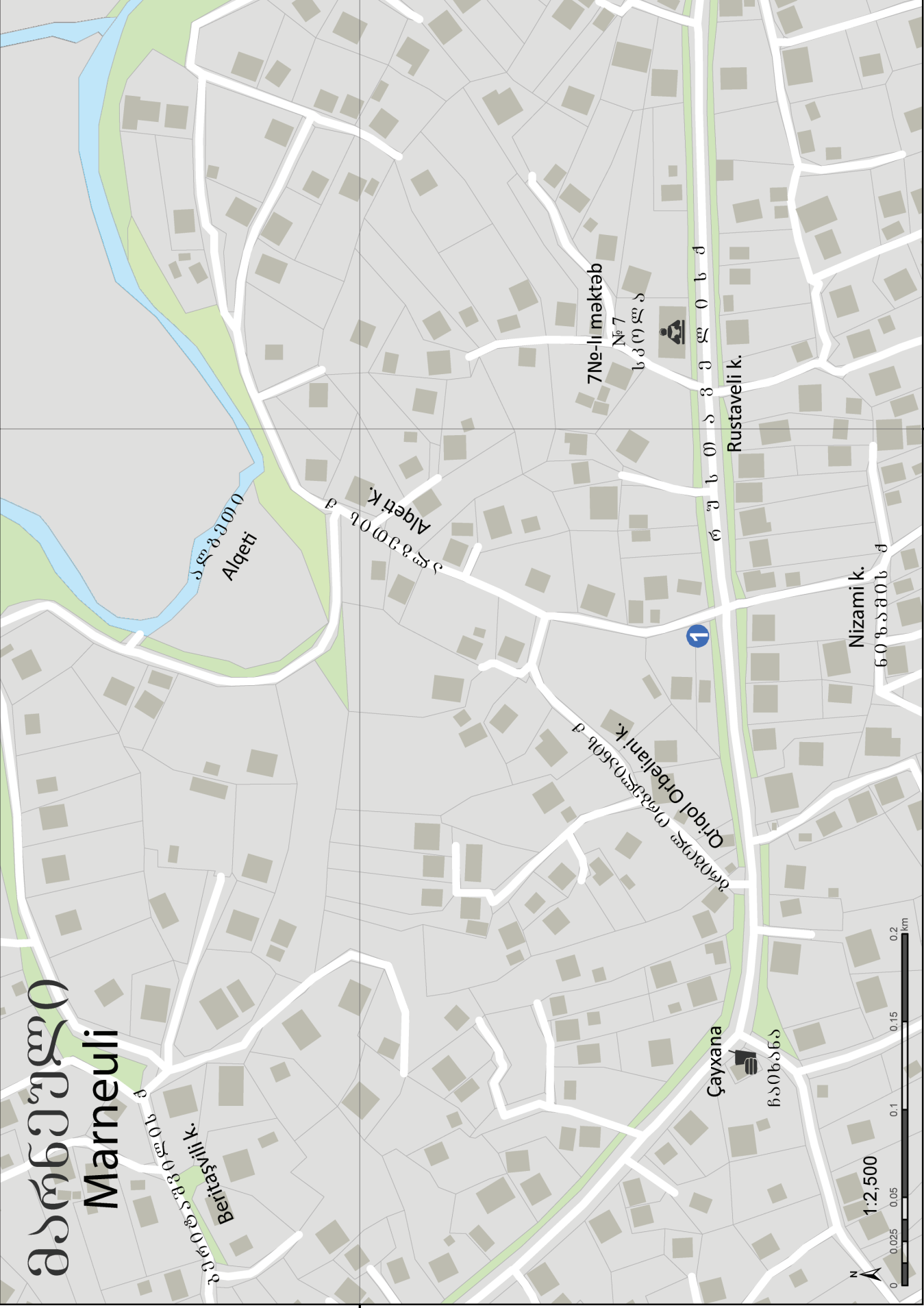
- 1 მარნეული – იმამ ჰუსეინის ახალი მეჩეთი.** იმამ ჰუსეინის ახალი მეჩეთი, აგებულია XX საუკუნის მეორე ნახევარში. | **Marneuli “İmam Hüseyin (ə) yeni məscidi”** Marneulidə “İmam Hüseyin (Ə) yeni məscidi” var. Bu məscid XX əsrin ikinci yarısında tikilmişdir. | **Marneuli, “New Mosque of the Imam Husain”.** In Marneuli, is the “New Mosque of the Imam Husain”, which was built in the second half of the 20th century.

- 2 მეჩეთი, სოფელი ყიზილ-აჯლო.** მეჩეთი სოფლის ცენტრშია განთავსებული, აგებულია ოსტატურად თლილი ბაზალტის კვადრებისაგან, XIX საუკუნის ბოლოს. შენობის ფასადზე რელიეფური წარწერები იკითხება. | **Məscid, Qızılhacılı kəndi.** Məscid kəndin mərkəzində yerləşmişdir. XX əsrin sonunda yaxşıca yonulmuş bazalt daşları ilə tikilib. Binanın fassadında yazılar oxunmaqdadır. | **Mosque, Kizil-Ajlo.** The mosque is located in

მარნეულო

Marneuli

ბეთაშვილი კ.
ბეთაშვილი კ.

ალკეთი
Alqeti

ალკეთი კ.
Alqeti k.

ბრატული (ბრატული) კ.
Orqol Orbeliani k.

7№-li mekteb
№7
სკოლა

Çayxana

ბაზარი

რუსთაველი კ.
Rustaveli k.

ნიჰამი კ.
Nizami k.

1:2,500

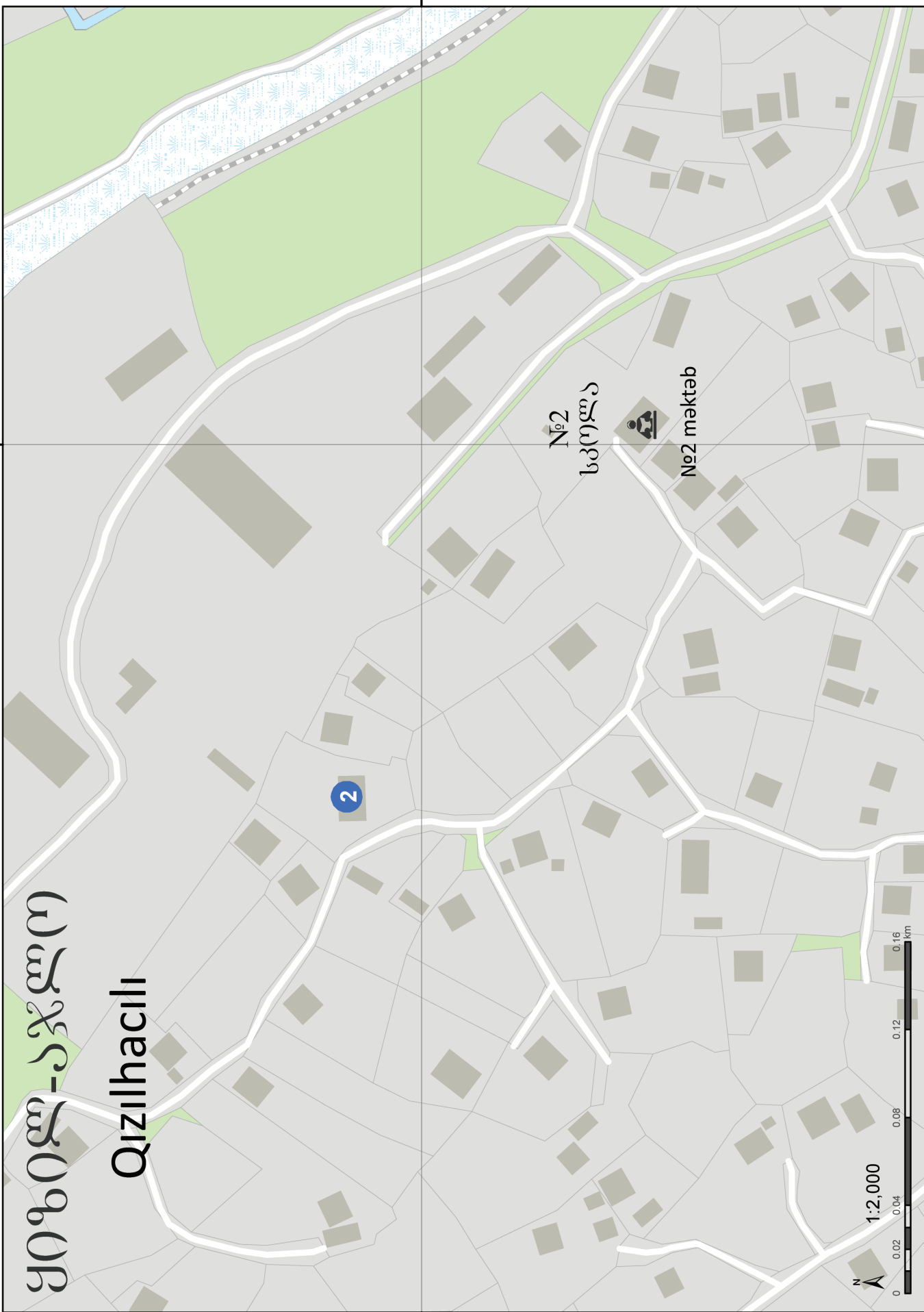

485500

485500

4590500

4590500

სოფილი-სჯღო

Qızılhacılı

2

№2 სკოლა

№2 məktəb

1:2,000

481200

481200

4592400

4592400

493600

493600

4580000

4580000

პირიხლი

Qirixli

საჯარო
სკოლა

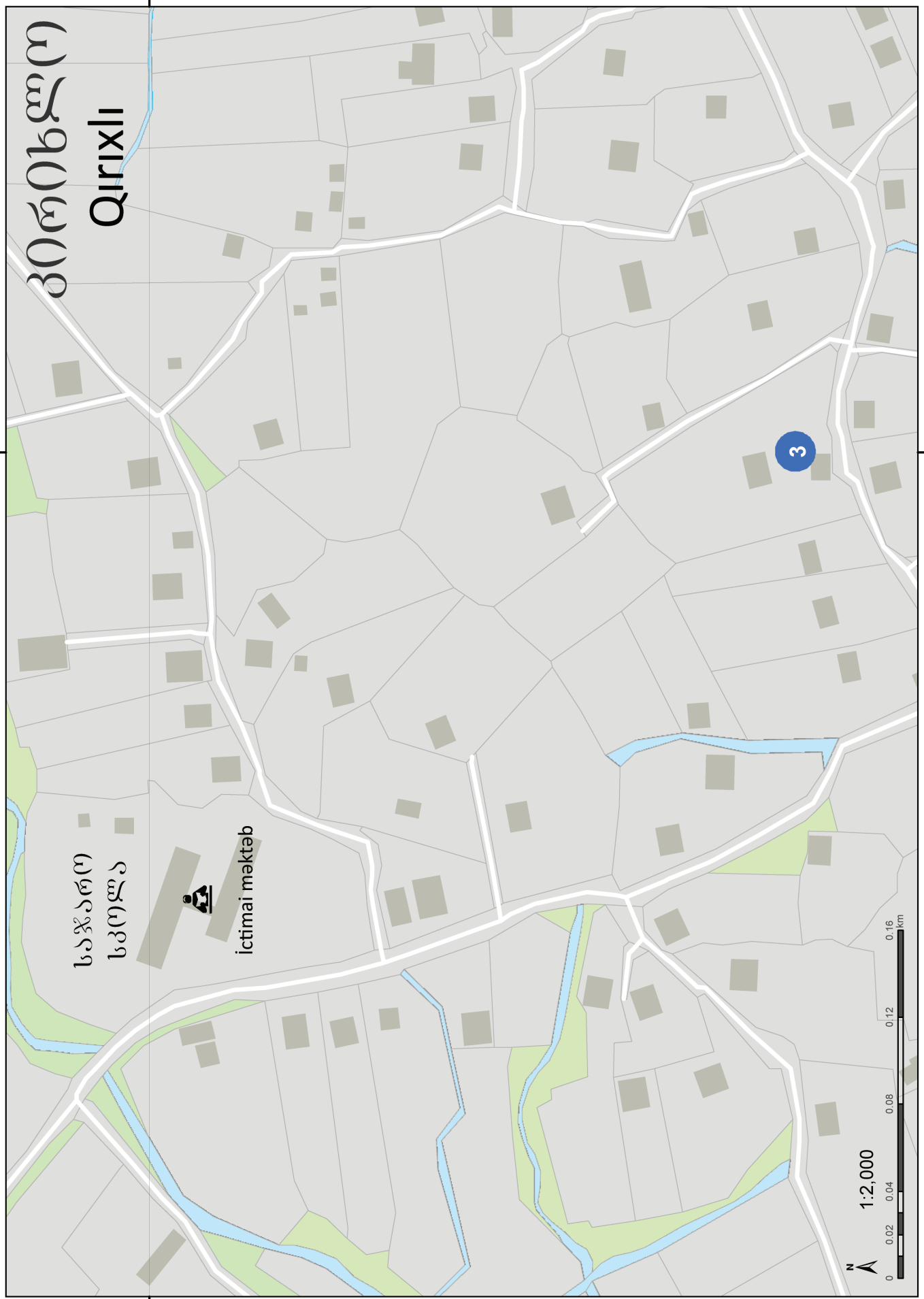

İctimai məktəb

3

1:2,000

the village centre. It was constructed at the end of the 19th century using drafted basalt quadrilles. There are relief-carved inscriptions on the building façade.

3 მენფეთი, სოფელი კირიხლო. მართკუთხა ფორმის ნაგებობა, რომელიც მიუხედავად გადაკეთებისა, მაინც ინარჩუნებს სიძველის ნიშნებსა და თავდაპირველ ელემენტებს. აგებულია XIX საუკუნის ბოლოს. | **Masjid, Qırıxlı kəndi.** Düzbucaq şəkilli tikilidir. Dəyişmələrə məruz qalmasına baxmayaraq qədimlik əlamətlərini və əvvəlki ünsurlarını özündə qoruyur. XIX əsrin sonunda tikilib. | **Mosque, Girikhlo.** A building constructed at the end of the 19th century, it has a square form. Despite modifications, it has retained ancient and authentic elements.

ბოლნისის მუნიციპალიტეტი

BOLNISI BƏLƏDIYYƏSİ

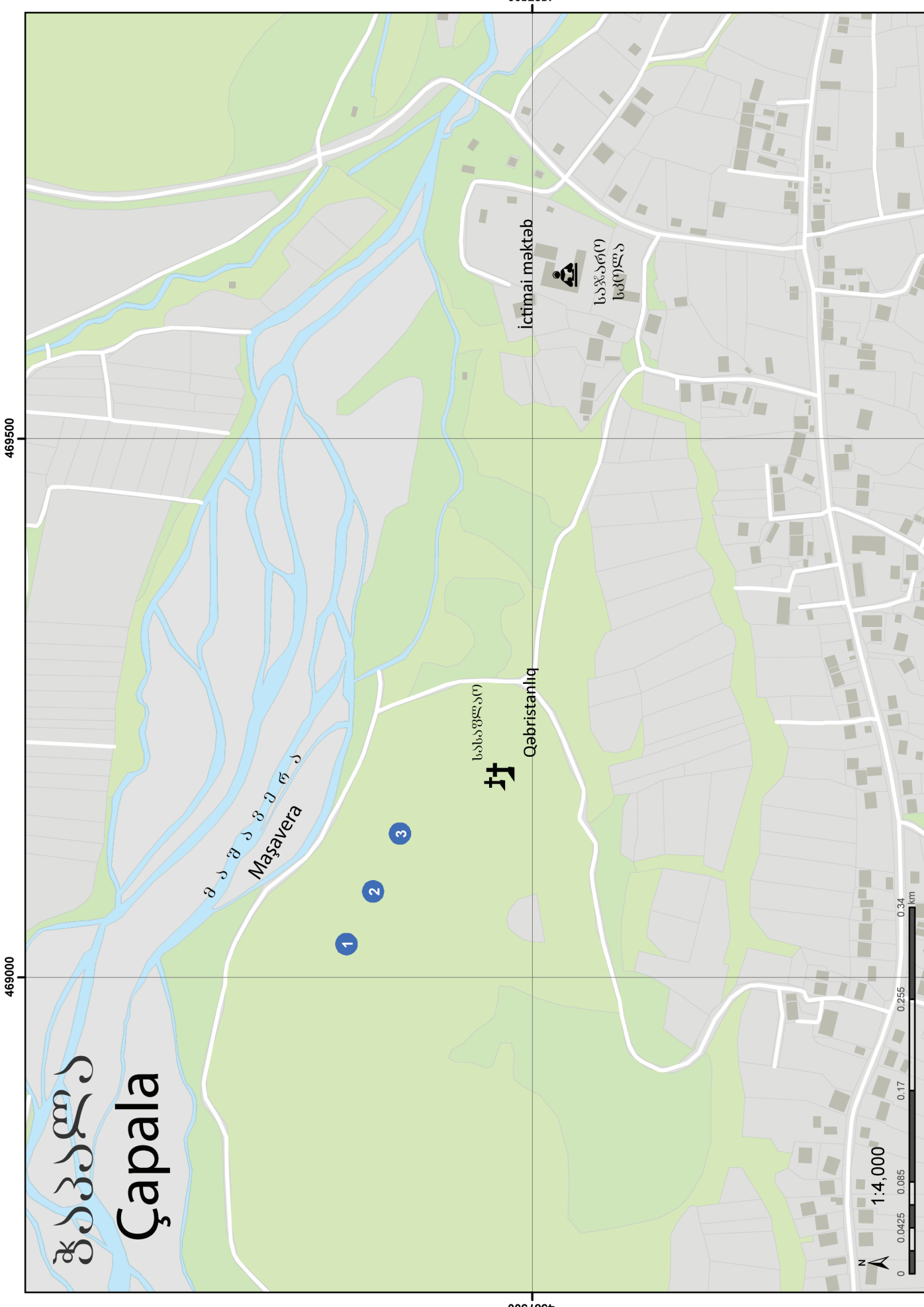
BOLNISI DISTRICT

1-3

მაგზოლეუმები, სოფელი ჭაპალა (კოჩულო). სოფლის სასაფლაოზე მდებარეობს სამი მაგზოლეუმი, რომლებიც სოფლის აზერბაიჯანელი მოსახლეობის საძვალეს წარმოადგენდა. სამივე შენობა ანალოგიური გეგმარებისაა, პირამიდული გადახურვით. ნაგებია ბაზალტის ქვით. აქედან ორ მათგანზე შემორჩენილია არაბული წარწერა. | **Türbələr, Çapala kəndi (Qoçulu).** Kənd qəbristanlığında üç türbə var. Onlar azərbaycanlı əhəlinin məzarlığı imiş. Hər üç tikili eyincür planlaşdırılıb və piramidavari örtülüb. Bazalt daşı ilə tikilib. Bunlardan ikisində ərəb yazıları bu günə kimi qalıb. | **Mausoleums, Chapala (Kochulo).** Constructed as the burial places of the village's Azerbaijani population, there are three mausoleums in the village graveyard. All three are similar, and have a pyramid roof. They were constructed with basalt stone. There are inscriptions in Arabic on two of them.

469500

469000

4587500

4587500

ჭაპალა
Çapala

მაშავერა
Maşavera

- 1
- 2
- 3

საბსფლამო
Qəbristanlıq

ictimai məktəb
საჯანგრო
სკოლა

1:4,000

469500

469000

4-7

მაგზოლეუმები, სოფელი სავანეთი (ძვ. იმირ-ასანი). სოფ. სავანეთის სასაფლაოზე, მდებარეობს XIX ს-ში აგებული 4 მაგზოლეუმი, რომლებიც სოფლის აზერბაიჯანელი მოსახლეობის საძვალეს წარმოადგენს. #1 ჰასან იმრან ოღლის მაგზოლეუმი. გეგმაში ოქტაგონის ფორმის. ნაგებია ქვისა და ბრტყელი აგურისგან. კედლებზე იკითხება მომცრო არაბული წარწერა. #2 – ნაგებია ფლეთილი ქვით, კვადრატული ფორმის, პირამიდული გადახურვით. კედლებზე დაზიანებულია არაბული წარწერა. #3 წრიული ფორმის შენობა. ნაგებია ბაზალტის ქვით. #4 წრიული ფორმისაა, ნაგებია ქვით. | **Türbələr, Savaneti kəndi (köhnə İmir-həsən kəndi).** Savaneti kəndi qəbristanlığında XIX əsrdə

tikilən 4 türbə var. Onlar azərbaycanlı əhalinin məzarlığıdır. №1 Həsən İmran oğlunun türbəsi. Oktaqon şəklində daşdan və yastı kərpiclə inşa olunub. Divarlarda xırda ərəb yazıları var. №2 Dördkünc şəklində piramidavari örtüklə tikilib. Divar boyu uzanan ərəb yazısı zədələnib. №3 Dairəvi tikilidir. Bazalt daşı ilə inşa olunub. №4 Dairəvi tikilidir daşla hörülüb. | **Mausoleums, Savaneti (former Imir-Asan).** Constructed as the burial places of the village's Azerbaijani population, there are four 19th-century mausoleums in the village graveyard. #1 is Hasan Imran Oğlu Mausoleum, which is octagonal. It was constructed with stones and flat bricks. There is a small plate with an inscription in Arabic on the walls. #2 is a square building constructed with rubble stones and has a pyramid roof. The Arabic inscription on the wall is damaged. #3 is circular and was constructed with basalt. #4 is circular and was constructed with stones.

472300

472000

საპანეთი
Savaneti

4587400

4587400

საბაგლასი
Qəbristanlıq

- 4
- 5
- 6
- 7

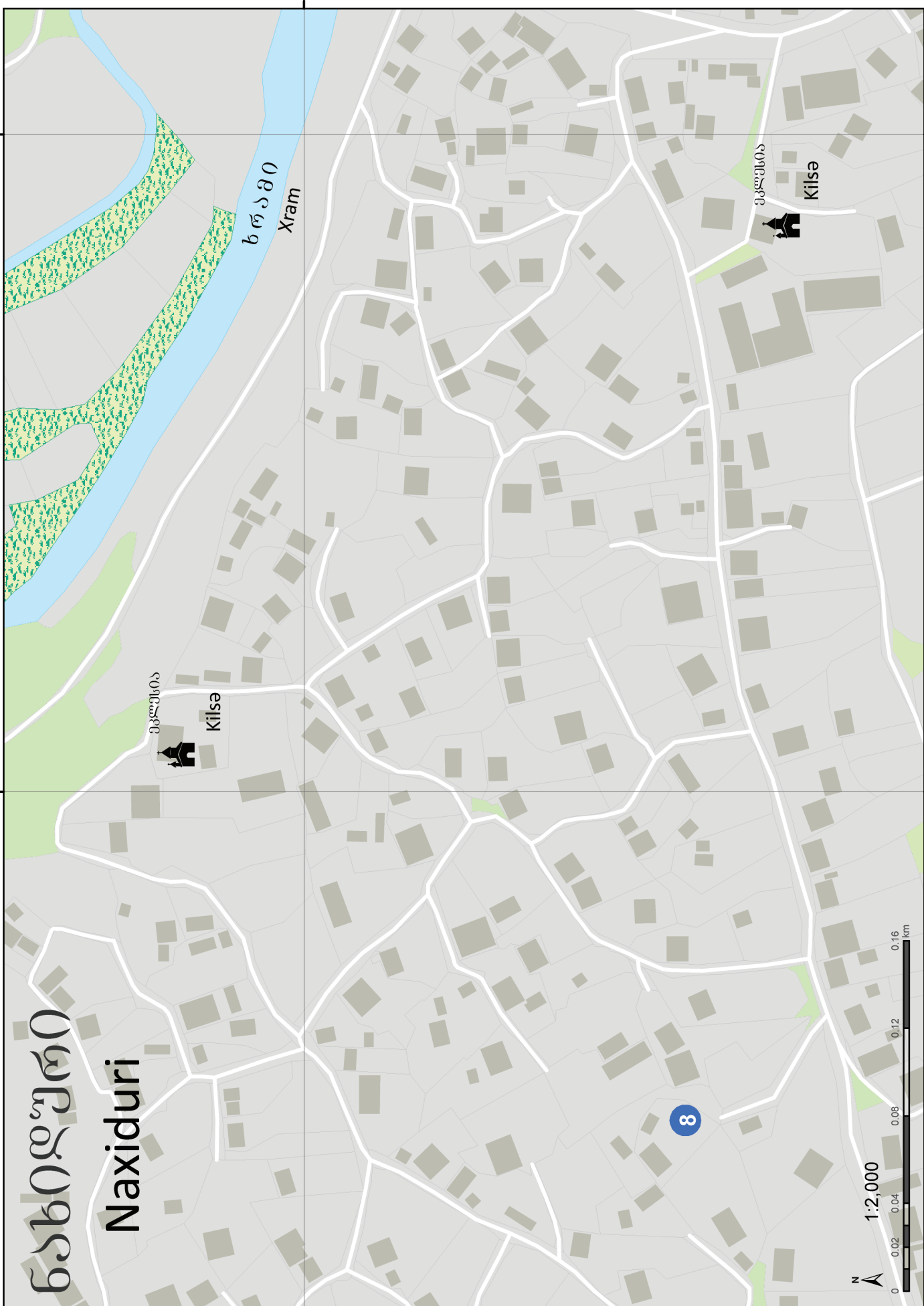

1:2,000

472300

472000

ნახიდური

Naxiduri

ხრამი
Xram

ბაილასობა
Kilise

ბაილასობა
Kilise

8

1:2,000

474900

474600

474900

474600

4591600

4591600

ტალავერი

Talaveri

№1 məktəb

№1

სკოლა

9

ტალავერის ტყალი

1:5,000

470000

4582000

471000

471000

4581000

4581000

470000

- 8 მენეთი, სოფელი ნახიდური.** მენეთი მდებარეობს სოფლის ცენტრში, აგებულია XIX საუკუნის ბოლოს. შენობა საინტერესო არქიტექტურით გამოირჩევა. შესასვლელი კარის თავზე ამოკვეთილია ყურანისეული ფრაზა. მენეთის გვერდით მდებარეობს მინარეთი. | **Məscid, Naxiduri kəndi.** Məscid kənd mərkəzində XIX əsrin sonunda tikilib və maraqlı memarlığı ilə seçilir. Giriş qapısının başı üstündə Qurandan ayə var. Məscidin kənarında minarəsi də var. | **Mosque, Nakhiduri.** The mosque was built in the 19th century and is located in the village centre. The building is striking for its interesting architecture. Above the entrance, there is an inscription based on a citation from the Quran, while a minaret stands next to the mosque.

- 9 მენეთი, სოფელი ტალავერი.** სამგუმბათიანი მენეთი სოფლის ცენტრში მდებარეობს. შენობის აგების თარიღად 1991 წელია მიჩნეული, თუმცა ის უფრო ადრეულ, XIX საუკუნის ფენას შეიცავს, რაზეც მიუთითებს ცალკეული ძველი რელიეფური წარწერები, მასზე განთავსებული ნაკვეთი ფიგურები. | **Məscid, Talaveri kəndi.** Üçkūnbəzli məscid kəndin mərkəzində yerləşmişdir. Məscidin tikilmə tarixi 1991-ci olaraq göstərilmişdir, lakin o XIX əsrin layını da özündə qorumaqdadır. Buna üzərindəki ayrıca köhnə yazıları, həkk olunmuş fiqurları dəlalət edir. | **9 Mosque, Talaveri.** The mosque, which is located in the village centre, has three domes. The date of construction indicated on the building is 1991. However, old relief-carved inscriptions and carved figures on the building provide evidence of layers from the early 19th century.

დმანისის მუნიციპალიტეტი

DMANISI BƏLƏDİYYƏSİ

DMANISI DISTRICT

- 1 **მეჩეთი, სოფელი ყიზილქილისა.** გეგმარებაში კვადრატული ფორმის ნაგებობაა, ორფერდა სახურავით. შენობა ქვის კვადრებითაა ნაგები, რომელიც XIX საუკუნის ბოლოს განეკუთვნება. | **Məscid, Qızılkişə kəndi.** Dördkünc şəklindəki tikilidir, iki qanadlı damı var. Bina dördkünc daşlarla inşa olunub və XIX əsrin sonlarına mənsudur. | **1 Mosque, KizilKilisa.** According to the plans of this construction, it has a square form and a duo-pitched roof. The building was constructed with stone quadrilles, which date from the end of the 19th century.

437500

437000

4579500

4579500

437500

437000

ქობულეთის Qizilkilsə

საჯარო
სკოლა

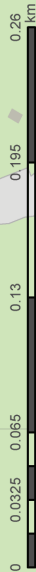

ictimai məktəb

1

1:3,000

Regional ya azlıqlar dilləri üzrə avropa xartiyası Avropa Şurasının konvensiyasıdır və ölkədə əhəməli olaraq danışılan azlıqların dillərinin qorunmasına yardım edir. 1999-cu ildə Avropa Şurasına daxil olduqda, Gürcüstan dillər xartiyasının ratifikasiyasını boynuna götürdü. Azərbaycan dili Gürcüstanda əhəməli olaraq danışılan azlıq dillərdən biridir. Dillər xartiyası və Avropa Şurası haqqında əlavə məlumat üçün veb-səhifələrimizə daxil olmağınızı xahiş edirik:

coe.int/minlang
coe.int
coe.ge

Avropa Şurası qitənin insan hüquqlarını müdafiə edən aparıcı təşkilatdır. 47 üzv dövlətdən ibarətdir ki, bunlardan 28-i eyni zamanda Avropa İttifaqının üzvüdür. Avropa Şurasının bütün üzv dövlətləri Avropa İnsan hüquqları, demokratiya və qanunun aliliyini qorumağı nəzərdə tutan müqaviləni - insan hüquqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyanı imzalamışdır. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi üzv dövlətlərdə konvensiyanın tətbiq edilməsinə nəzarət edir.

reğionული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქართი წარმოადგენს ევროპის საბჭოს კონვენციას, რომელიც ხელს უწყობს იმ უმცირესობათა ენების დაცვას, რომლებზეც ტრადიციულად საუბრობენ ქვეყანაში.

1999 ევროპის საბჭოში გაწვევრიანების დროს, საქართველომ იკისრა ენების ქართის რატიფიკირება. აზერბაიჯანული ერთ-ერთია იმ უმცირესობათა ენებს შორის რომლებზეც ტრადიციულად საუბრობდნენ საქართველოში ენების ქართისა და ევროპის საბჭოზე დამატებითი ინფორმაციისათვის გთხოვთ, ეწვიოთ ჩვენს ვებგვერდებს:

coe.int/minlang
coe.int
coe.ge

ევროპის საბჭო არის ადამიანის უფლებათა მონინავე ორგანიზაცია კონტინენტზე. იგი 47 წევრი სახელმწიფოსაგან შედგება, რომელთაგან 28 ევროპის კავშირის წევრისაა. ევროპის საბჭოს ყველა წევრმა სახელმწიფომ ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას – ხელშეკრულებას, რომელიც გამიზნულია ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დასაცავად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ზედამხედველობს კონვენციის შესრულებას წევრ სახელმწიფოებში.

AZE
KAT

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

ევროპის საბჭო